

Nowa podstawa programowa dla szkół podstawowych

MATERIAŁY SZKOLENIOWE

HISTORIA

Wstęp

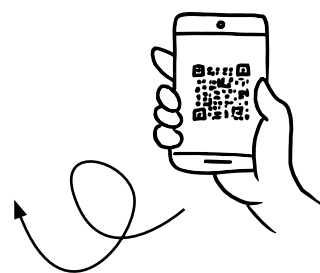
W prezentowanych materiałach łączymy wiedzę z pedagogiki, psychologii rozwojowej oraz kognitywistyki, aby pokazać, jakie mechanizmy faktycznie wspierają proces uczenia się. Szczególny nacisk kładziemy na konieczność stosowania metod dydaktycznych o potwierdzonej skuteczności, w tym takich, które rozwijają u uczniów strategie metapoznawcze i samoregulację – jedne z najlepiej udokumentowanych i najskuteczniejszych interwencji edukacyjnych.

Realizacja nowych podstaw programowych w każdym z przedmiotów powinna opierać się na ustaleniach współczesnej psychologii poznawczej, wskazujących na wysoką efektywność takich metod, jak umiejętnie udzielana informacja zwrotna, przywoływanie z pamięci (*retrieval practice*), przeplatanie (*interleaving*) czy uczenie się w odpowiednich odstępach czasu (*spaced practice*). Ich systematyczne stosowanie znacząco zwiększa trwałość i jakość przyswajanej wiedzy.

Ważnym uzupełnieniem niniejszych materiałów jest *Przewodnik po strategiach edukacyjnych*, który w przystępny sposób porządkuje najskuteczniejsze, oparte na dowodach rozwiązania dydaktyczne.

Zespół IBE PIB

Zachęcamy do korzystania z *Przewodnika*:

Autorzy: Elżbieta Rakoczy, Krzysztof Mrozowski

Opracowanie redakcyjne: Michał Pranke

Skład: Marcin Kot

Okładka: Anna Nowak

Materiał przygotowany przez Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy w ramach zadania: „Tworzenie, aktualizacja i monitoring podstaw programowych oraz innych kluczowych regulacji systemu oświaty”, finansowanego ze środków Ministerstwa Edukacji Narodowej na podstawie umowy nr MEN/2025/DIR/89 z dnia 30 stycznia 2025 roku.

Copyright© Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy

www.ibe.edu.pl | Warszawa 2026

Dokument przedstawia główne założenia nowej podstawy programowej historii, cele ogólne nauczania przedmiotu, zmiany w wymaganiach szczegółowych dotyczących wiedzy i umiejętności, doświadczenia edukacyjne oraz kluczowe wyzwania dla nauczycieli i nauczycielek. Celem jest ułatwienie zrozumienia zmian i wskazanie praktycznych kierunków działania.

1. Kierunki zmian

Nowa podstawa programowa kształcenia historycznego opiera się na trzech filarach. Pierwszym z nich są założenia Reformy²⁶, zgodnie z którą nauczanie przedmiotowe powinno co do zasady wspierać rozwój **kompetencji fundamentalnych, kompetencji przekrojowych i sprawczości** uczniów i uczennic. Drugim filarem jest tradycja nauczania-uczenia się historii w Polsce. Wreszcie trzecim filarem są opinie i oczekiwania nauczycieli historii zebrane w badaniach ilościowych¹. Postulaty nauczycieli, które starano się uwzględnić w nowej podstawie, to:

- **ograniczenie wymaganych treści**, tak by realizacja głównych zapisów podstawy programowej stała się wykonalna,
- **odejście od encyklopedyzmu** – przesunięcie akcentów z pamięciowego opanowywania materiału w stronę rozwijania umiejętności historycznych (analizy i interpretacji, krytycznego myślenia),
- **poszerzenie autonomii nauczyciela**,
- **ograniczenie metod podawczych** na rzecz metod aktywizujących,
- **wzmocnienie rangi historii gospodarczej i społecznej** (w tym historii kobiet, techniki, życia codziennego),
- **zwiększenie nacisku na historię lokalną i regionalną**,
- **zwiększenie liczby godzin na historię najnowszą**,
- **zmiana wymagań szczegółowych przeznaczonych dla klasy IV**,
- **doprecyzowanie wymagań szczegółowych dotyczących wiedzy i umiejętności**.

¹ Por. szczególnie: Malicki, K., Wilk, S., Żuk, I. (2024). *Edukacja dla pamięci. Przekaz wiedzy historycznej w kontekście postaw Polaków wobec ich przeszłości*. IPN; Fic, M. (2024). *Edukacja historyczna oczami nauczycieli – raport z badań ankietowych z 2023 r.* W: C. Kukło i W. Walczak (red.), *Człowiek twórcą historii. Tom 8. Miejsce historii w edukacji humanistycznej w XXI w., część 2* (s. 179–247). Uniwersytet w Białymstoku; Marciniak-Mierzejewski, M., Pierwieniecka, R. (2025). *Nowa podstawa programowa z historii? Oczekiwania i wskazówki nauczycieli*.

2. Cele ogólne

Nowa podstawa programowa odchodzi od encyklopedycznego modelu kształcenia opartego na prostej transmisji wiadomości. Nakreślone w podstawie **cele ogólne** wskazują, że edukacja historyczna ma służyć pełniejszemu zrozumieniu historii oraz **kształceniu umiejętności, postaw i przekonań**. Historia w szkole ma być przestrzenią wychowania, dialogu i budowania wspólnoty, a nie tylko przekazywania informacji. W celach ogólnych większy nacisk położono zatem na:

- **budowanie tożsamości i wzmacnianie poczucia przynależności** do różnych wspólnot (państwowej i narodowej, ale też ogólnoludzkiej, regionalnej i rodzinnej) opartego m.in. na zrozumieniu ich losów;
- **rozwijanie umiejętności komunikacyjnych**, takich jak:
 - formułowanie i uzasadnianie własnych opinii i ocen,
 - prowadzenie dialogu i sporu,
 - godzenie się z odmiennością cudzych poglądów,
 - dążenie do kompromisu;
- **zainteresowanie poznawaniem przeszłości i głębsze rozumienie procesów historycznych** – m.in. ich uwarunkowań oraz ich wpływu na współczesny świat;
- **rozwijanie kompetencji fundamentalnych** (w tym szczególnie językowych, związanych z analizą i interpretacją źródeł oraz formułowaniem własnych wypowiedzi) i przekrojowych (szczególnie krytycznego myślenia).

Oczywistym fundamentem dla realizacji tych celów pozostaje rozwijanie wiedzy o przeszłości, jednak – w myśl celów ogólnych – nie jest już ono celem nadrzędnym, ale właśnie podstawą rozwijania umiejętności z wyższych poziomów taksonomicznych.

3. Wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności

Katalog wymagań szczegółowych został gruntownie przebudowany. Łącznie składa się on z 50 działów, spośród których 30 przypada na klasy IV–VI, a 20 – na klasy VII–VIII. Warto podkreślić, że **wymiar godzin historii został utrzymany** na poziomie 9 godzin w szkole podstawowej.

W zakresie wymagań szczegółowych:

- zachowano tradycyjny, **chronologiczny układ treści** kształcenia;
- zachowano **zagadnienia propedeutyczne**, ale **zrezygnowano z katalogu postaci historycznych dla klasy IV**, tak aby uczniowie nie wychodzili z tej klasy z przekonaniem, że historia to chaotyczna opowieść o dokonaniach wielkich ludzi;
- wprowadzono **ujednolicony zapis wymagań szczegółowych** w języku efektów uczenia się, silniej akcentujący rozwijanie umiejętności z wyższych poziomów taksonomicznych w tym pracę z materiałami źródłowymi (por. niżej);
- **zwiększono liczbę godzin przeznaczonych na historię najnowszą** – cezurą między II i III etapem edukacyjnym jest przełom XIX i XX wieku, dzięki czemu na historię współczesną przeznaczono dwa lata (klasy VII–VIII);
- w zakresie historii antyku, średniowiecza i czasów nowożytnych **zredukowano treści z historii powszechnej** i – w zdecydowanie mniejszym stopniu – z historii Polski, tak aby zapewnić czas niezbędny na pracę warsztatową, metody aktywizujące i doświadczenia edukacyjne, a więc na działania wzmacniające kompetencje językowe i poznawcze uczniów oraz ich sprawczość;
- silniej zaakcentowano **wątki historii społecznej oraz historii regionalnej i lokalnej**, aby wzmacniać poczucie przynależności do tych wspólnot i zachęcać do pełniejszego włączania się w ich funkcjonowanie.

4. Struktura zapisów wymagań szczegółowych

Zapisy poszczególnych wymagań szczegółowych zyskały nową, powtarzalną strukturę (por. przykład 1 niżej) i zazwyczaj:

- **precyzyjnie wskazują wymagane minimum wiadomości** (pojęcia, postacie i daty, które powinien opanować uczeń – por. 29.1 i 29.2), tak aby zapewnić uczniom **wspólny kod kulturowy**;
- jednoznacznie **nakazują pracę z szeroko rozumianymi źródłami historycznymi**², mapami historycznymi i tekstami kultury³ (por. 29.3, 29.4 i 29.5), tak aby skuteczniej rozwijać kompetencje językowe i poznawcze uczniów;
- zachęcają do wyrażania przez uczniów ocen i podejmowania dyskusji (por. 29.4 i 29.5), tak aby wspierać rozwój kompetencji językowych i społecznych;
- skłaniają do odniesienia omawianych zagadnień do współczesności lub do własnego regionu (por. 29.3.).

² Źródła historyczne są definiowane jako zachowane ślady działalności człowieka, które mają wartość poznawczą dla zrozumienia historii, mogące mieć głównie formę tekstów pisanych (aktów prawnych, dzienników, korespondencji, kronik, umów, wspomnień itp.), odkryć archeologicznych (artefaktów, ruin), fizycznych struktur, które przetrwały do dziś (budowli, rzeźb itp.), przekazów ustnych (opowieści, wywiadów itp.).

³ Teksty kultury to wszelkie formy komunikacji: dzieła pisane (artykuły, książki, scenariusze, wiersze itp.), wizualne (fotografie, obrazy itp.), audiowizualne (filmy, programy telewizyjne, reklamy, teledyski itp.), audialne (audycje radiowe, piosenki, utwory muzyczne itp.), dzieła świata wirtualnego (gry komputerowe, hiperteksty itp.); które mają na celu przekazanie wartości, tradycji, historii i idei danej społeczności oraz są nośnikiem informacji, kształtujących nasze spojrzenie na świat i wpływających na nasze zachowania.

Przykład 1

29. Powstanie styczniowe

Uczeń:

- 1) przedstawia specyfikę i skutki powstania styczniowego, używając pojęć: branka, rusyfikacja, Sybir, uwłaszczenie, wojna partyzancka, w tym uwzględniając postaci Anny Pustowójtówny i Romualda Traugutta;
- 2) podaje datę wybuchu powstania styczniowego i wyjaśnia znaczenie tego wydarzenia;
- 3) analizując mapę historyczną, przedstawia zasięg działań wojennych w czasie powstania styczniowego, w tym losy własnej lub wybranej miejscowości;
- 4) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia różne postawy wobec powstania styczniowego, podejmuje próbę ich oceny z perspektywy własnego i ówczesnego systemu wartości oraz formułuje opinię i podejmuje dyskusję na ten temat;
- 5) analizując teksty kultury, ocenia znaczenie powstania styczniowego w polskiej pamięci historycznej – moduł kultura.

5. Doświadczenia edukacyjne

Doświadczenia edukacyjne to sytuacje edukacyjne, które w sposób celowy wspierają rozwój kompetencji przedmiotowych, przekrojowych i sprawczości. Katalog doświadczeń edukacyjnych w podstawie programowej kształcenia historycznego obejmuje **doświadczenia indywidualne i grupowe**, a łącznie składa się z **15 propozycji**, spośród których 6 przypisano do klas IV–VI, a 9 – do klas VII–VIII. Zgodnie z podstawą **w każdym roku nauki uczeń powinien zrealizować co najmniej jedno doświadczenie**, a jego wybór powinien zostać dokonany w dialogu nauczyciela z uczniami.

Zaproponowane w podstawie programowej doświadczenia edukacyjne mają bardzo zróżnicowany charakter. Część z nich to metody i rozwiązania od lat szeroko obecne na lekcjach historii. Do tej grupy należą doświadczenia polegające na przygotowaniu obchodów świąt lub rocznic, przeprowadzaniu debat symulacyjnych czy opracowywaniu prezentacji na temat określonych zagadnień lub postaci (por. przykład 2).

Przykład 2

W przypadku klas IV–VI:

1) uczeń indywidualnie:

- a) angażuje się w organizację obchodów upamiętniających ważną rocznicę lub święto państwowe w wybrany przez siebie sposób,
- b) gromadzi informacje na temat wybranej postaci historycznej z aktualnie omawianego okresu historycznego, dokonuje analizy jej działalności, formułuje własną ocenę i przedstawia ją w formie ustalonej z nauczycielem, [...].

2) uczniowie w grupie:

- b) przygotowują i przeprowadzają debatę, wcielając się w wybrane postacie historyczne, [...].

Inne doświadczenia mają nieco bardziej „nowatorski” charakter i zapewniają szersze pole do:

- wzmocnienia podmiotowości i sprawczości uczniów (m.in. poprzez udział w planowaniu wydarzeń, w których sami uczniowie będą brali udział);
- rozwijania umiejętności współpracy (planowanie wspólnych działań, rozwiązywanie konfliktów, odpowiedzialność za wspólną pracę etc.);
- zacieśniania więzi rodzinnych i lokalnych (np. opieka nad miejscami pamięci, badanie lokalnych zabytków i tradycji, wywiady ze świadkami historii).

Przykład 3

W przypadku klas VII i VIII:

1) uczeń indywidualnie:

- b) planuje i przeprowadza wywiad ze świadkiem historii na ustalony z nauczycielem temat, dokumentuje wywiad i relacjonuje najważniejsze ustalenia w formie ustalonej z nauczycielem, [...].

2) uczniowie w grupie:

- a) identyfikują lokalne miejsce pamięci, a następnie planują i realizują działania związane z opieką nad nim oraz podtrzymywaniem pamięci o nim wśród lokalnej społeczności,
- b) planują wycieczkę historyczną, projektują jej cel i przygotowują program obejmujący odwiedzane zabytki i instytucje kultury, a następnie biorą w niej udział i oceniają jej rezultaty w formie ustalonej z nauczycielem, [...].

W realizacji doświadczeń edukacyjnych kluczowe wydaje się pozostawienie możliwie dużej swobody uczniom w wyborze tematyki i formy ich działań, a w przypadku doświadczeń grupowych – także przestrzeni do samodzielnego zarządzania pracą w grupie. Aby doświadczenia odgrywały swoją rolę, konieczne jest jednak utrzymanie dość ścisłej kontroli nad samodzielnością pracy uczniów i spójnością merytoryczną efektów ich pracy. Istotny wpływ na skuteczność doświadczeń będzie miała także ich ewaluacja. Warto, aby uwzględniała ona różne aspekty pracy uczniów – nie tylko sam końcowy rezultat, ale także poszczególne etapy pracy (wybór zagadnienia, opracowanie planu pracy, zaangażowanie, współpracę podczas realizacji itd.).

6. Kluczowe wyzwania

Nowa podstawa programowa stawia przed nauczycielami ambitne cele i wymaga świadomej zmiany praktyki dydaktycznej. Najważniejsze wyzwania to:

1. Zmiana modelu pracy dydaktycznej

Nowa podstawa kładzie nacisk na analizę, ocenę i tworzenie. Rozwijanie krytycznego myślenia i kompetencji językowych wymaga jednak czasu. Konieczne może być zatem zastąpienie działań, które służą głównie transferowi wiedzy, metodami wymagającymi aktywnej pracy uczniów.

2. Selekcja treści

Podstawa wprowadza nowy wybór zagadnień, wokół których prowadzona jest opowieść o przeszłości. Nauczyciele mogą jednak realizować własny program nauczania, uwzględniający wątki, które wydają się im szczególnie bliskie, niezbędne bądź po prostu ciekawe.

3. Kultura dialogu

Rozwijanie umiejętności komunikacyjnych wymaga atmosfery bezpieczeństwa i zaufania. Ważne jest zatem utrzymanie przez nauczyciela roli moderatora, który uczy szacunku do odmiennych poglądów i pomaga zrozumieć inne punkty widzenia.

4. Wzmocnienie historii lokalnej i regionalnej

Zwiększony nacisk na edukację regionalną może oznaczać konieczność samodzielnego przygotowywania materiałów przez nauczycieli. To wyzwanie organizacyjne, ale też szansa na

budowanie więzi uczniów z „małą ojczyzną” poprzez projekty, wycieczki i współpracę z lokalnymi instytucjami.

5. Nauczanie historii najnowszej

Szereg wątków z historii najnowszej może budzić emocje i kontrowersje. Dyskusje i spory wokół ich oceny są oczywiście dydaktycznie użyteczne – sprzyjają większemu zaangażowaniu uczniów i pełniejszemu zrozumieniu zagadnień. W ogólnym kształcie podczas ich omawiania pożądane będzie unikanie jednostronnych narracji, wspieranie krytycznego myślenia i umiejętne zarządzanie emocjami uczniów, tak aby tworzyć przestrzeń do dialogu i refleksji.

6. Realizacja doświadczeń edukacyjnych

Oczywistym wyzwaniem będzie włączenie do programu nauczania doświadczeń edukacyjnych w taki sposób, aby z jednej strony sprzyjały jego realizacji, a z drugiej – służyły rozwojowi umiejętności i sprawczości uczniów.

7. Nowe podejście do oceniania

Ocenianie powinno skupiać się nie wokół kwestii pamięciowego opanowania wiadomości, lecz wokół umiejętności i kompetencji. Powinno pełnić funkcję rozwojową, budując sprawczość i poczucie odpowiedzialności uczniów. Wprowadzenie w życie tej zmiany może napotykać opór uczniów i rodziców przyzwyczajonych do klasycznych sprawdzianów i ocen.

Lista kontrolna dla nauczyciela lub nauczycielki historii (klasy IV–VIII)

Monitorowanie wdrażania nowej podstawy programowej historii

1. Organizacja środowiska edukacyjnego zgodnie z założeniami nowej podstawy

1.1. Przestrzeń na pracę warsztatową i aktywizującą

Czy zaplanowałam(-em) w każdym miesiącu lekcje oparte na metodach aktywizujących (praca w grupach, analiza źródeł, mapy, dyskusje)?

Czy zapewniam uczniom czas na samodzielną pracę z materiałami, zamiast dominacji metod podawczych?

Czy uczniowie mają regularne okazje do formułowania opinii, ocen i argumentów?

1.2. Tworzenie środowiska sprzyjającego sprawczości uczniów

Czy w planowanych scenariuszach lekcji pojawia się przestrzeń na wybory uczniowskie (np. dobór źródeł, tematów miniprojektów, sposobu prezentacji)?

Czy uczniowie mają możliwość wpływu na przebieg lekcji, np. poprzez pytania badawcze, propozycje dodatkowych materiałów?

Czy systematycznie wzmacniam umiejętności językowe i komunikacyjne uczniów?

2. Realizacja treści nowej podstawy programowej

2.1. Wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności

Czy uwzględniłam(-em) wymagany zakres pojęć, postaci i dat, określony w wymaganiach szczegółowych?

Czy formułuję jasne cele lekcji odzwierciedlające wymagania szczegółowe?

Czy monitoruję, czy każdy uczeń opanował poziom obowiązkowy?

2.2. Praca ze źródłami historycznymi i tekstami kultury

Czy w każdym dziale tematycznym przewiduję pracę z różnymi typami źródeł?

Czy wykorzystuję teksty kultury zgodnie z nową definicją (filmy, artykuły, teksty literackie, materiały wizualne, audialne)?

Czy uczniowie analizują źródła z epoki oraz współczesne interpretacje?

2.3. Historia lokalna i regionalna

Czy wprowadzam wątki lokalne zgodnie z wymaganiami podstawy?

Czy uwzględniam w scenariuszach odniesienia do historii miejscowości, regionu, lokalnych bohaterów?

Czy uczniowie pracują z mapami i danymi dotyczącymi ich okolicy?

3. Metody pracy i ocenianie

3.1. Refleksja nad metodami nauczania

Czy dobieram metody zgodnie z celami lekcji i kompetencjami, które chcę rozwijać?

Czy świadomie ograniczam metody czysto podawcze na rzecz aktywizujących?

Czy regularnie analizuję, w jaki sposób moje metody wspierają rozwój krytycznego i kreatywnego myślenia?

3.2. Ocenianie wspierające uczenie się

Czy formułuję informację zwrotną zgodnie z zasadami oceniania kształtującego?

Czy ocena obejmuje zarówno wiedzę faktograficzną, jak i umiejętności (analiza źródeł, argumentacja, praca z mapą)?

Czy stosuję narzędzia samooceny i oceny koleżeńskiej?

4. Wpływ reformy na planowanie dydaktyczne

4.1. Programowanie nauczania

Czy dokonałam(-em) przeglądu programu nauczania pod kątem zmian w podstawie (w tym wzmocnienia historii XX–XXI w.)?

Czy dostosowałam(-em) proporcje czasowe do dwóch lat na historię najnowszą?

Czy plan zajęć przewiduje cykliczne doświadczenia edukacyjne (wyjścia, projekty, zadania terenowe)?

4.2. Stopniowe wdrażanie zmian

Czy mam wyznaczone priorytetowe obszary, które chcę wprowadzić w pierwszym roku?

Czy prowadzę notatki/krótkie refleksje z realizacji kolejnych modułów?

Czy systematycznie monitoruję, co działa dobrze, a które elementy wymagają korekty?

5. Współpraca i doskonalenie

5.1. Współpraca zespołowa

Czy omawiam zmiany z innymi nauczycielami historii w szkole?

Czy konsultuję wątki międzyprzedmiotowe (np. język polski, edukacja obywatelska, geografia)?

Czy tworzę lub współtworzę materiały, które mogą wykorzystać inni nauczyciele?

5.2. Rozwój zawodowy

Czy korzystam z poradnika metodycznego i materiałów szkoleniowych przygotowanych w ramach reformy?

Czy wybieram szkolenia dotyczące pracy ze źródłami i rozwijania kompetencji kluczowych?

Czy systematycznie analizuję własny warsztat pracy i modyfikuję go zgodnie z założeniami podstawy?

Podsumowanie (do własnej refleksji)

Najsilniej wdrożone elementy reformy:

.....
.....

Obszary wymagające dalszego rozwoju:

.....
.....

Kroki, które podejmę w najbliższych 2–3 miesiącach:

.....
.....